

RAIDES SU DIAKRITIKAIS TURINTYS EMIGRANTŲ VAIKŲ VARDAI DIDŽIOSIOSE EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS ŠALYSE 1991–2020 M.¹

Daiva Sinkevičiūtė

Vilniaus universitetas

Anotacija. Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje 1991–2020 m. gimusiems emigrantų iš Lietuvos vaikams dažnai duoti vardai, kurių formos įprastos lietuvių kalbai, bet didžioji dalis šių asmenvardžių neturi raidžių su diakritikais. Kai tėvai išrinko vaikams vardus su raidėmis, turinčiomis diakritikus (šie vardai būdingesni mergaitėms), su jomis ir registravo daugumą asmenvardžių – įprastomis lietuvių kalbos formomis. Netinkamai dokumentuose užrašytuose varduose dažniausiai vietoj raidės *ė* yra *e*, ypač mergaičių vardų galūnėse. Kartais raidė *ė* pasitaikė ir kitoms kalboms įprastuose varduose, kas rodo lietuvių kalbos įtaką.

Raktiniai žodžiai: asmenvardžiai; emigrantų vardai; lietuvių kalbos raidės; raidės su diakritikais; identitetas.

Keywords: personal names; emigrant names; Lithuanian letters; Lithuanian letters with diacritics; identity.

1. Įvadas

Tiriant naujus XXI a. pirmo dešimtmečio antros pusės lietuviškus vardus pastebėta, kad Lietuvos piliečiai užsienio šalyse, ypač Airijoje, Jungtinėje Karalystėje (toliau – JK), registruoti asmenvardžiais, kuriuose vietoj lietuvių kalbos raidžių su diakritikais (taip toliau vadinama *q*, *č*, *ę*, *ė*, *ū*, *š*, *ž* ir *dž*) užrašyta *a*, *e*, *u*, *s*, *z* ir *dz*, plg. *Ažuolas*, *Aiste*, *Jorune*, *Zavinta*, *Dziugas* (Sinkevičiūtė 2011: 225). Nors XXI a.

¹ Parengtas pagal VLKK finansuojamą projektą „Lietuvos emigrantų vaikų vardai 1991–2020“, Nr. K-12/2022.

antrame dešimtmetyje JK tėvai berniukams davė nedaug lietuvių vardų, kurie turėjo raides su diakritikais, bet tokie mergaičių asmenvardžiai, ypač su pabaigos *-ė*, išplitę labiau (Sinkevičiūtė 2021). Populiariesni vardai su diakritikus turinčiomis raidėmis daugiau turi ir be jų registruotų variantų nei retesni asmenvardžiai (Sinkevičiūtė 2011: 225). Vis dėlto šių vardų paplitimo mastas, įvairovė sistemiskai netirti, nors manoma, kad užsienio šalyse netinkamai registruoti lietuvių vardai yra paplitę, o tarp jų dažni ir tokie, kuriuose diakritikus turinčios lietuvių kalbos raidės pakeistos jų neturinčiomis².

Analizės objektu pasirinkti didžiosiose emigracijos iš Lietuvos šalyse – JK, Airijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje³ – gimusių vaikų vienanariai vardai, kartu su pasikartojusiais apėmę daugiau nei 53 tūkstančių asmenvardžių. Analizuojamas 1991–2020 m. laikotarpis, nes Lietuvai tapus nepriklausoma nuo 1991 m. išaugo emigracija į aukštesnio ekonominio lygio šalis.

Siekiama iširti, kaip emigrantai užsienyje registravo vaikų vardus su diakritikus turinčiomis lietuvių kalbos raidėmis bei koks šių vardų santykis su emigrantų duotais vaikų asmenvardžiais, kurie neturi raidžių su diakritikais, kad išaiškėtų emigracijoje gyvenančių Lietuvos piliečių nuostatos dėl jų vaikų varduose esančių raidžių su diakritikais. Tikslui pasiekti kelti uždaviniai: nustatyti tiriamosiose šalyse gimusių vaikų vardų, užrašytų su diakritikus turinčiomis raidėmis, apimamas dalis, identifikuoti be jų registruotus lietuvių kalbai neįprastus jų variantus ir vardų, įprastų lietuvių, kitoms kalboms, perdirbinius su diakritikus turinčiomis raidėmis bei aptarti jų įvairovę.

Kadangi šių dienų Lietuvoje keliami kitų kalbų asmenvardžių, turinčių lietuvių kalbai nebūdingų raidžių, užrašymo dokumentuose klausimai⁴, todėl tyrimo rezultatai yra svarbūs, nes rodo kitose šalyse taikomą imigrantų iš Lietuvos asmenvardžių registravimo praktiką. Analizuoti Lietuvos piliečių vardai atspindi, kaip JK, Airija, Norvegija ir Vokietija elgiasi su asmenvardžiais, kurie turi lietuvių kalbai būdingas raides su diakritikais.

² Pvz., žr. <https://www.delfi.lt/news/daily/emigrants/vaiko-vardas-pagal-emigracijos-krypti-38878737> (tikrinta 2024-03-24), taip pat <http://mokslolietuva.lt/2013/07/lietuvybes-skauduliai-neteikime-savo-vaikams-svetimvardziu/> (tikrinta 2024-03-24) ir kt.

³ Oficialiais duomenimis, 2010–2020 m. iš Lietuvos į Didžiąją Britaniją išvyko 213986, į Airiją – 43814, į Vokietiją – 35462, į Norvegiją – 36419 Lietuvos Respublikos piliečiai (žr. 123.emn.lt, tikrinta 2024-03-24).

⁴ 2022 m. priimtas Lietuvos Respublikos vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymas, pagal kurį atitikus tam tikrus kriterijus asmenvardžiai dokumentuose gali būti užrašyti su raidėmis *w, q, x*, žr. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/32ec5f92790211ecb2fe9975f8a9e52e?jfwid=-zr22zvlgbt> (tikrinta 2024-03-24), o šiuo metu keliamas ir autentiškų asmenvardžių, kurie turi raides su diakritikais, dokumentuose rašymo klausimas (žr., pvz., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kt-galimybe-vardus-ir-pavardes-asmens-dokumentuose-rasyti-be-diakritiniu-zenklu-nepriestarauja-konstitucijai-95486367> (tikrinta 2024-03-24) ir kt.).

2. Emigrantų iš Lietuvos vardų tyrimai

Emigrantų iš Lietuvos vardai nėra plačiai tirti. Socialinių mokslų darbuose akcentuojama emigrantų iš Lietuvos asmenvardžių specifika, aptariamasi lietuvių požiūris į juos. Lietuviai JAV atrodo egzotiški dėl nesuprantamų vardų ir pavardžių (Čiubrinskas 2014: 15). Šiaurės Airijoje lietuvių vardai atrodo keisti, juos sunku išstarti ir prisiminti, todėl dalis lietuvių renkasi tuos, kokiais juos vadina anglakalbiai, arba susigalvoja patys, o savo aplinkoje vartoja įprastą vardą, nors kai kurie jų vėliau vėl ima vartoti lietuvių kalbai būdingą vardą ir nelietuvių aplinkoje (Liubinienė 2011: 149–151). Norvegijoje lietuvių vardai ir pavardės nėra įprasti, nes neskamba norvegiškai, ir rodo lietuvius priklausant „kitiems“ (Daukšas 2018: 80; 2019: 234–235), o dėl pavardžių, kalbos, akcento juos kartais palaiko suomiais (Daukšas 2013: 58; 2016: 183). Vis dėlto daliai lietuvių išlaikytos pavardės rodo savivertę ir tapatumą (Daukšas 2019: 230–240).

Lingvistiškai emigrantų iš Lietuvos vardai nėra plačiai analizuoti, dėmesys telktas į jų kilmę, davimo motyvus, emigrantų identifikaciją. Detaliau tirti 1991–2020 m. JK gimusių Lietuvos piliečių baltiški vardai. JK neišplitę vardai dažniausiai yra gamtiniai, lietuvių pagonių dievų ir deivių, garsių ir legendinių Lietuvos praeities asmenybių vardai, kurie parodo emigrantų vertinamus dalykus (Sinkevičiūtė 2024b). Paanalizavus, kaip Vokietijos lietuvių ar mišrios, taip pat turinčios lietuviškų šaknų, šeimos renka vaikams vardus, nustatyta, kad tėvai, duodami vardus siekia išvengti neigiamų asociacijų, jiems rūpi, kaip vardai skamba ir dera prie lietuvių, vokiečių kalbų, taip pat jų reikšmė, patogus tarimas abiem kalbomis (Schiller 2024). Sipavicius Seide (2020: 100–121), tyrusi XX a. pradžios emigrantų iš Lietuvos palikuonių Brazilijoje vardus, nustatė, kad lietuvių bendruomenės „Facebook“ grupėje jie identifikavosi vardais, nebūdingais lietuvių kalbai, nors dalis jų išlaikė ar atkūrė lietuvišką identitetą.

Pastebėti atskiri emigrantų vaikų vardų davimo polinkiai. 2010–2018 m. JK matomas emigrantų vaikų vardų variantiškumas, plg. *Danielius* ir *Daniel*, kuriuo pasižymi ir kitoms kalboms įprasti vardai, plg. *Oskar* ir *Oscar*, reti yra adaptuoti, plg. *Džeikobas*, sugramatinti, plg. *Oscaras*, asmenvardžiai (Sinkevičiūtė 2021). 1991–2020 m. Norvegijoje gimusiems vaikams emigrantai dažniausiai davė įprastus lietuvių kalbos galūnes turinčius vardus, kurie rodo teigiamas nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu, nors kilmės požiūriu vaikams dažniau išrenkami skolinti ar iš jų susidarę asmenvardžiai, atspindintys pastangas suderinti skirtingų kultūrų vardų madas (Sinkevičiūtė 2022a).

Iš 1991–2020 m. lietuviškų JK, Airijos, Norvegijos ir Vokietijos asmenvardžių matyti, kad emigrantai vaikus pavadino ir naujais, anksčiau neduotais lietuviškais vardais, plg. *Jausmina*, *Kaunas*, kurie liudija sėkmingai panaudotus lietuvių leksikos resursus (Sinkevičiūtė 2023). Šio laikotarpio JK, Airijos ir Norvegijos populiariausių emigrantų vaikų vardų analizė parodė, kad beveik trečdalių vardyno sudaro daugiausiai

pasikartoję vardai, iš kurių berniukus dažnai pavadino vartojimo lietuvių kalboje tradiciją turinčiais krikščioniškais asmenvardžiais, plg. *Lukas, Matas*, mergaites – įvairesnės kilmės, tarp jų ir lietuviškais, vardais, plg. *Emilija, Kamilė, Gabija, Lėja, Milana* (Sinkevičiūtė 2024a).

3. Tyrimo duomenys ir jų analizė

Duomenys gauti per Valstybinę lietuvių kalbos komisiją iš Registrų centro ir pildyti iki 2020 m. (imtina). Be vardo, tyrime naudotos lyties, gimimo metų, gimimo šalies nuorodos, reikalingos asmenvardžiams grupuoti. Nagrinėti vienanariai vardai, kurie dominuoja iš dviejų (ar trijų, keturių) narių sudarytų asmenvardžių atžvilgiu, pvz., tiriamuoju metu JK gimę Lietuvos piliečiai dažniausiai registruoti vienu vardu – 89,4 % mergaičių, 89,5 % berniukų (Sinkevičiūtė 2024b). Skaičiuojant asmenvardžius, atskirais onimais laikyti ir skirtingai grafiškai užrašyti vardai, plg. *Inesa* ir *Inessa*, *Kaila* ir *Kayla*, *Katalėja* ir *Kataleja*, *Lea* ir *Leah*, *Ugnė* ir *Ugne*, nes nuo to priklauso, ar vardas įprasta forma užrašytas lietuvių ar kitomis kalbomis.

Registrų centro duomenimis, didžiausias vienanarių vaikų vardų skaičius duotas JK, mažesni – Airijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje. 1 lentelėje pirma pateikti nepasikartoję, toliau – kartu su pasikartojusiais mergaitėms ir berniukams didžiausiose emigracijos iš Lietuvos šalyse duotų vienanarių vardų skaičiai. Jie atspindi emigracijos iš Lietuvos mastus, nes daugiausia Lietuvos piliečių išvyko į JK, kur gimusių Lietuvos piliečių ir jų vardų skaičius yra didžiausi. Kitose šalyse – Airijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje – gimusių Lietuvos pilietybę turinčių vaikų ir jiems duotų vardų skaičiai yra mažesni.

Kaip matyti iš 1 lentelės, nepasikartojusių mergaičių vardų skaičius šiek tiek didesnis už berniukų, išskyrus JK, kur berniukų vardų yra daugiau už mergaičių. Pasikartojusių berniukų vardų skaičius yra didesnis už mergaičių tirtose šalyse, išskyrus Airiją, kur mergaičių vardų yra daugiau už berniukų. Kartu vertinant vardų skaičių tirtose šalyse, didesnė yra nepasikartojusių mergaičių vardų įvairovė, ir didesnis yra vienanarių berniukų vardų skaičius.

1 lentelė. Didžiosiose emigracijos iš Lietuvos šalyse 1991–2020 m. duoti vienanariai vardai

Vardų pobūdis		JK	Airija	Norvegija	Vokietija
Mergaičių vardai	Nepasikartoję vardai	1753	811	685	800
	Pasikartoję vardai	16066	3875	3726	2293
Berniukų vardai	Nepasikartoję vardai	1757	738	609	729
	Pasikartoję vardai	16982	3861	3959	2387

Tiriant atskirti lietuvių kalbai ir kitoms kalboms įprasti vardai bei jų variantai. Identifikuojant lietuvių kalbai įprastus vardus, kurie publikuoti LVKŽ ir svetainėje vardai.vlkk.lt, remtasi dviem kriterijais. Vienas jų – gramatinis, kai lietuvių kalbai įprastais vardais laikyti asmenvardžiai, po priebalsių turintys lietuvių kalbos galūnes – moterų vardai *-a*, *-ė*, vyrų vardų *-as*, *-is*, *-(i)us*, retai *-ys*, *-a*. Kitas kriterijus buvo fonetinis-ortografinis: įprastais lietuvių kalbai vardais laikyti asmenvardžiai, kurių lietuvių kalbai įprasti garsų deriniai perteikti lietuvių kalbai įprastomis raidėmis, jų kombinacijomis. Kai šio pobūdžio varduose vietoj raidžių su diakritikais užrašyta kitos grafemos ar jų deriniai, taip pat raidžių su diakritikais neturintys vardai registruoti su pertekline raide, turinčia diakritiką, asmenvardžiai laikyti lietuvių kalbai įprastų vardų variantais.

Skiriant kitoms kalboms įprastus vardus naudoti asmenvardžių žodynai (BIN, DFN, DNP, DP, GVN, HSN, SI, SRLI, SUI ir kt.) bei interneto svetainės (BN, NO ir kt.), atsižvelgus į kitakalbę asmenvardžių vartojimo aplinką. Kitoms kalboms įprastais vardais laikyti asmenvardžiai, atitikę kitų kalbų gramatinį ir fonetinį-ortografinį kriterijus, nustatytus pagal minėtus žodynus ir interneto svetaines. Kitoms kalboms įprastais asmenvardžiais laikyti ir vardai, kurie neturi lietuvių kalbai įprastų galūnių, bet užrašyti lietuvių kalbai įprastomis, taip pat ir su diakritikais, raidėmis bei jų kombinacijomis. Kai kitoms kalboms įprastuose asmenvardžiuose vietoj jiems įprastų raidžių buvo užrašytos – priklausomai nuo vardo – raidės su diakritikais ar be jų, jie laikyti kitoms kalboms įprastų vardų variantais.

Tokiu būdu grupuojant asmenvardžius siekta atlikti kokybinę vardų analizę ir identifikuoti lietuvių ar kitoms kalboms įprastus vardus ir jų variantus, kad būtų galima įvertinti problemos, susijusios su vardų, turinčių raides su diakritikais, registravimu, dydį. Tyrime naudotas statistiškai reikšmingas duomenų kiekis, apimantis visus tiriamuoju metu užsienio šalyse registruotų Lietuvos piliečių vardus, ir dėl to tyrimo išvados yra reikšmingos. Aptariant vardus jų kilmė nekomentuota, nes kilmės aiškinimus galima rasti minėtuose šaltiniuose, LVKŽ, svetainėje vardai.vlkk.lt, kur yra ir Lietuvos piliečių vardų statistika, išskyrus iki šiol kilmės aiškinimų neturinčius vardus.

Vardai skirti į dvi grupes: pirmai grupei priskirti asmenvardžiai, kurie užrašyti su diakritikus turinčiomis raidėmis, antrai – kurie jų neturi. Šių grupių vardai padalyti į tris pogrupius.

Pirmos grupės pirmam pogrupiui priskirti vardai, kurių sandara įprasta lietuvių kalbai, jie užrašyti su lietuvių kalbai įprastomis raidėmis, jų deriniais, plg. *Ažuolas*, *Džiugas*, *Kęstutis*, *Šarūnė*, *Žemyna*. Antram pogrupiui priskirti vardai, įprasti kitoms kalboms ir neturintys lietuvių kalbos galūnių, bet užrašyti lietuvių kalbai įprastomis raidėmis, jų deriniais, plg. *Ričard*, *Žasmin*. Trečio pogrupio vardai yra lietuvių, kitoms kalboms būdingų vardų, įprastai neturinčių raidžių su diakritikais, variantai, kurie užrašyti raidėmis su diakritikais, plg. *Daniellė*, *Gordėj*.

Antros grupės pirmo pogrupio vardai yra lietuvių kalbai įprasti asmenvardžiai su lietuvių kalbos raidėmis, jų deriniais, plg. *Robertas, Vaiva*. Prie jų priskirti su kitų kalbų vardais sutapę įprastos lietuvių kalbai sandaros asmenvardžiai, plg. *Amanda, Jonas*. Antram pogrupiui priskirti kitoms kalboms įprasti vardai, turintys lietuvių kalbai neįprastų raidžių, jų derinių, plg. *Emily, Estelle, Leah, Jacob, Maria, Markus*. Taip pat čia yra dvejopai galimi interpretuoti kitose kalbose įprasti vardai, nors juos galima laikyti ir lietuvių kalbai įprastų vardų variantais, užrašytais su raidėmis be diakritikų, plg. *Adele, Emile, Madeleine*. Dar šiam pogrupiui priskirti sugramatinti vardai, plg. *Jacobas, Thoras*, nes dėl kamienų užrašymo neįprastais lietuvių kalbos raidžių deriniais, jie nebūdingi lietuvių kalbai. Trečio pogrupio vardai yra lietuvių kalbai⁵ įprastų vardų variantai, kuriuose trūksta raidžių su diakritikais, plg. *Andzelika, Jurate, Kesmina, Matejus, Sarolote*.

Pagal tyrimo tikslą vardai vertinti iš lietuvių ir kitų kalbų perspektyvų, kreipiant dėmesį į jų užrašymą raidėmis su diakritikais. Dėl to tarp išskirtų lietuvių, kitoms kalboms įprastų vardų pasitaikė užrašymo riktų turinčių asmenvardžių, pvz., prie lietuvių kalbai įprastų vardų yra *Džiulijus* (plg. *Džulijus*), *Ričerdas* (plg. *Ričardas*), prie kitoms kalboms įprastų vardų – *Gabia* (plg. vietoj *Gabija*), *Tayus* (plg. vietoj *Tajus*). Šių vardų analizė yra kitų tyrimų objektas, nes siekiama iširti emigrantų vardus vien raidžių su diakritikais atžvilgiu.

4. Tyrimo rezultatai

Vardų registravimo su diakritikus turinčiomis raidėmis tyrimo rezultatai matomi iš 2 ir 3 lentelių. Jose pateikti į grupes ir pogrupius suskirstytų JK, Airijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje gimusių mergaičių (2 lentelė) ir berniukų (3 lentelė) vardų skaičiai bei jų apimamos dalys tirtose šalyse, nurodžius ir kiekvienos šalies Lietuvos piliečių vardų skaičių. Atskirti nepasikartoję ir pasikartoję vardai, siekiant parodyti jų įvairovę ir dažnumą.

Raides su diakritikais turinčių vardų skaičius ir jų apimamos dalys pateikta pirmoje, jų neturinčių – antroje lentelės dalyse, jas padalinus į tris skiltis. Abiejų dalių pirmose skiltyse nurodyti lietuvių, antrose – kitoms kalboms įprastų, o trečiose, priklausomai nuo grupės, su diakritikus turinčiomis raidėmis ar be jų registruotų lietuvių ir kitoms kalboms įprastų vardų skaičiai ir jų apimamos dalys. Po jų nurodyta bendras kiekvienos šalies vardų, turinčių raides su diakritikais ar be jų vardų skaičius, jų apimamos dalys.

⁵ Minėti tik lietuvių kalbai įprastų vardų variantai, nes kitoms kalboms įprastų vardų variantų, kurie būtų užrašyti be jiems būdingų raidžių su diakritikais, nėra.

2 lentelė. Mergaičių vardai pagal juose esančias raides su diakritikais

Šalis		Vardai turi raides su diakritikais			Vardai neturi raidžių su diakritikais			Iš viso
		Lietuvių kalbai įprasti vardai	Kitoms kalboms įprasti vardai	Lietuvių ir kitoms kalboms įprastų vardų variantai	Lietuvių kalbai įprasti vardai	Kitoms kalboms įprasti vardai	Lietuvių kalbai įprastų vardų variantai	
JK	Nepasikartojusių vardų skaičius ir %	341	2	7	778	589	36	1753 100 %
		19,5 %	0,1 %	0,4 %	44,4 %	33,6 %	2 %	
	Iš viso 350 (20 %)			Iš viso 1403 (80 %)				
JK	Pasikartojusių vardų skaičius ir %	4316	2	7	8509	3163	69	16066 100 %
		26,9 %	0 %	0 %	53 %	19,7 %	0,4 %	
	Iš viso 4325 (26,9 %)			Iš viso 11741 (73,1 %)				
Airija	Nepasikartojusių vardų skaičius ir %	160	0	3	394	209	45	811 100 %
		19,7 %	0 %	0,4 %	48,6 %	25,8 %	5,5 %	
	Iš viso 163 (20,1 %)			Iš viso 648 (79,9 %)				
Airija	Pasikartojusių vardų skaičius ir %	1079	0	3	2146	565	82	3875 100 %
		27,8 %	0 %	0,1 %	55,4 %	14,6 %	2,1 %	
	Iš viso 1082 (27,9 %)			Iš viso 2793 (72,1 %)				
Norvegija	Nepasikartojusių vardų skaičius ir %	174	1	7	325	158	20	685 100 %
		25,4 %	0,1 %	1 %	47,5 %	23,1 %	2,9 %	
	Iš viso 182 (26,5 %)			Iš viso 503 (73,5 %)				
Norvegija	Pasikartojusių vardų skaičius ir %	1261	1	7	1958	477	22	3726 100 %
		33,8 %	0 %	0,2 %	52,6 %	12,8 %	0,6 %	
	Iš viso 1269 (34 %)			Iš viso 2457 (66 %)				
Vokietija	Nepasikartojusių vardų skaičius ir %	105	1	4	361	317	12	800 100 %
		13,1 %	0,1 %	0,5 %	45,2 %	39,6 %	1,5 %	
	Iš viso 110 (13,7 %)			Iš viso 390 (86,3 %)				
Vokietija	Pasikartojusių vardų skaičius ir %	325	1	4	1199	747	17	2293 100 %
		14,2 %	0 %	0,2 %	52,3 %	32,6 %	0,7 %	
	Iš viso 330 (14,4 %)			Iš viso 1963 (85,6 %)				

3 lentelė. Berniukų vardai pagal juose esančias raides su diakritikais

Vardų pobūdis		Vardai turi raides su diakritikais			Vardai neturi raidžių su diakritikais			Iš viso
		Lietuvių kalbai įprasti vardai	Kitoms kalboms įprasti vardai	Lietuvių ir kitoms kalboms įprastų vardų variantai	Lietuvių kalbai įprasti vardai	Kitoms kalboms įprasti vardai	Lietuvių kalbai įprastų vardų variantai	
JK	Nepasikartojusių vardų skaičius ir %	48	8	2	814	879	6	1757 100 %
		2,7 %	0,5 %	0,1 %	46,3 %	50,1 %	0,3 %	
	Iš viso 58 (3,3 %)			Iš viso 1699 (96,7 %)				
JK	Pasikartojusių vardų skaičius ir %	402	10	2	12709	3845	14	16982 100 %
		2,4 %	0 %	0 %	74,8 %	22,7 %	0,1 %	
	Iš viso 414 (2,4 %)			Iš viso 16568 (97,6 %)				
Airija	Nepasikartojusių vardų skaičius ir %	25	1	0	437	274	1	738 100 %
		3,4 %	0,1 %	0 %	59,3 %	37,1 %	0,1 %	
	Iš viso 26 (3,5 %)			Iš viso 712 (96,5 %)				
Airija	Pasikartojusių vardų skaičius ir %	102	1	0	3137	620	1	3861 100 %
		2,6 %	0 %	0 %	81,3 %	16,1 %	0 %	
	Iš viso 103 (2,6 %)			Iš viso 3758 (97,4 %)				
Norvegija	Nepasikartojusių vardų skaičius ir %	24	2	2	387	193	1	609 100 %
		3,9 %	0,3 %	0,3 %	63,6 %	31,7 %	0,2 %	
	Iš viso 28 (4,5 %)			Iš viso 581 (95,5 %)				
Norvegija	Pasikartojusių vardų skaičius ir %	129	2	2	3298	526	2	3959 100 %
		3,3 %	0,03 %	0,03 %	83,3 %	13,3 %	0,03 %	
	Iš viso 133 (3,4 %)			Iš viso 3826 (96,6 %)				
Vokietija	Nepasikartojusių vardų skaičius ir %	20	2	0	279	425	3	729 100 %
		2,7 %	0,3 %	0 %	38,3 %	58,3 %	0,4 %	
	Iš viso 22 (3 %)			Iš viso 707 (97 %)				
Vokietija	Pasikartojusių vardų skaičius ir %	36	2	0	1263	1083	3	2387 100 %
		1,5 %	0,1 %	0 %	52,9 %	45,4 %	0,1 %	
	Iš viso 38 (1,6 %)			Iš viso 2349 (98,4 %)				

4.1. Lietuvių ir kitoms kalbos įprastų vardų, turinčių raides su diakritikais, registravimo polinkiai

Tirtose emigracijos šalyse vardai su diakritikus turinčiomis raidėmis nėra išplitę. Iš 2 ir 3 lentelių matyti, kad užsienyje gimusiems vaikams emigrantai dažniau suteikė vardus, kurie neturi raidžių su diakritikais: visose šalyse šių vardų yra daugiau nei asmenvardžių, turinčių raides su diakritikais. Norvegijoje šie vardai sudaro ~2/3, kitose šalyse – dar didesnes mergaičių vardų dalis (žr. 2 lentelę). Kaip matyti iš 3 lentelės, berniukų vardai be raidžių su diakritikais dominuoja visų tirtų šalių emigrantų iš Lietuvos vardyne.

Taigi vardai su diakritikus turinčiomis raidėmis būdingesni mergaitėms. Didžiausią dalį pasikartoję mergaičių vardai, kurie turi raides su diakritikais, apima Norvegijoje: sudaro 34 %, Airijoje ir JK – mažiau, atitinkamai 27,9 % ir 26,9 % visų tirtų mergaičių vardų. Iš šių šalių išsiskiria Vokietija, kurioje mergaičių vardai, kurie turi raides su diakritikais, sudaro 14,4 % vardų (žr. 2 lentelę). Pasikartojusių mergaičių vardų apimamos dalys visose šalyse didesnės už nepasikartojusių vardų dalis rodo, kad mergaičių vardai su diakritikus turinčiomis raidėmis pasižymi dažnumu.

Didžiosiose emigracijos iš Lietuvos šalyse tėvai vengia berniukų vardų, kurie turi raides su diakritikais. Daugiausia pasikartojusių raides su diakritikais turinčių berniukų vardų, kaip ir mergaičių, registruota Norvegijoje – 3,4 % vardų, mažiau Airijoje ir JK – atitinkamai 2,6 % ir 2,4 %, mažiausiai Vokietijoje – 1,6 % pasikartojusių vardų, kurie turi raides su diakritikais (žr. 3 lentelę). Taigi berniukų vardai su diakritikus turinčiomis raidėmis yra periferiniai. Pasikartojusių berniukų vardų sudaromos dalys, visose šalyse mažesnės už nepasikartojusių vardų dalis, rodo, kad tokie berniukų vardai kartojasi retai.

Iš 2 ir 3 lentelių 1 grupės 1 pogrupio duomenų matyti, kad pasikartoję lietuvių kalbai įprasti mergaičių ir berniukų vardai apima beveik visus (kartais visus – JK mergaičių ir berniukų, Airijos berniukų vardų atvejai) raides su diakritikais turinčius asmenvardžius. Taigi statistiškai reikšminga vardų dalis yra įprastos lietuvių kalbos vardų formos, nors šie vardai ir reti berniukų vardyne: tėvai, pasirinkę vaikų vardus, kurie turi raides su diakritikais, dažniausiai juos tinkamai ir registruoja. Tai rodo, kad tėvai neabejingi vaikų vardų formoms, nes didžioji jų dalis yra įprastos lietuvių kalbai.

Tirtose emigracijos šalyse pasikartojo tie patys mergaičių asmenvardžiai su raidėmis, turinčiomis diakritikus, plg. *Kamilė* 336⁶ (JK)⁷, 82 (N), 68 (A), 15 (V), *Gabrielė* 311 (JK), 88 (A), 72 (N), 21 (V), *Lėja* 304 (JK), 90 (N), 59 (A), 25 (V), taip pat *Viltė* 200 (JK), 56 (A), 45 (N), 14 (V), *Austėja* 191 (JK), 53 (A), 46 (N), 19 (V), *Tėja* 166 (JK), 71 (N), 23 (A), 10 (V) ir kt. Šie vardai patenka į JK, Airijos ir Norvegijos vardų dvidešimtukus, išskyrus *Tėją* Airijoje (Sinkevičiūtė 2024a). Berniukų vardai

⁶ Toliau prie kiekvieno vardo pateiktas skaičius, kuris rodo, kiek asmenvardžių duota tirtose emigracijos šalyje.

⁷ Toliau prie vardų skliaustuose nurodytas tiriamuoju metu šalyje duotų vardų skaičius ir pateiktos šalių santrumpos: be JK, A – Airija, N – Norvegija, V – Vokietija.

su diakritikus turinčiomis raidėmis, išskyrus *Jokūba* 173 (JK), 42 (A), 59 (N), 7 (V), kuris yra tarp dvidešimties dažniausių JK, Airijos ir Norvegijos berniukų vardų (Sinkevičiūtė 2024a), kartojo si rečiau. Tokie vardai yra *Rėjus* 47 (JK), 9 (A), 4 (V), *Ažuolas* (37), 17 (N), 7 (A), 3 (V), *Džiugas* 24 (JK), 12 (A), 6 (N), 3 (V), *Vėjas* 13 (JK), 12 (N), 2 (V), 1 (A).

Minėti populiarūs asmenvardžiai rodo, kad tėvai mergaitėms renka vardus, kurie jiems patinka, o lietuvių kalbos raidė *ė* nėra kliūtis. Gali būti, kad neišplitę berniukų vardai su diakritikus turinčiomis raidėmis atspindi bendrą nuostatą – rečiau vadinti ne tik lietuviškais vardais, kaip parodė baltiškų emigrantų vaikų vardų tyrimas JK, kai tėvai perpus rečiau davė berniukams baltiškus vardus nei mergaitėms (žr. Sinkevičiūtė 2024b), bet ir vengti berniukų vardų, kurie turi raides su diakritikais.

Iš kitoms kalboms įprastų vardų su diakritikus turinčiomis raidėmis (2 ir 3 lentelių 1 grupės 2 pogrupis) matyti, kad šie asmenvardžiai yra reti. Iš pasikartojusių šio pogrupio vardų matyti, kad išskyrus Vokietijoje duotus berniukų vardus, jie nesiekia 0,1 %.

Vieni šių vardų yra Lietuvos tautinių mažumų asmenvardžiai, neturintys lietuvių kalbos galūnių. Tokie yra lenkų, rusų, ukrainiečių ir kt. kalboms būdingi asmenvardžiai *Lukaš* 2 (JK), *Mateuš* 1 (N), 2 (JK), *Ričard* 1 (N), 1 (A), *Tomaš* 1 (JK), 1 (V), *Viačeslav* 1 (JK), *Ždan* 1 (JK), taip pat *Elijuš* 1 (JK) duotas ankstesniais amžiais Lietuvoje išplitusia forma, susidariusia perimant vardus iš lenkų kalbos, ir šiuo būdu padaryta forma *Emiljuš* 1 (JK). Antra dalis vardų yra kitoms kalboms būdingi vardai, užrašyti raidėmis su diakritikais ir neturintys lietuvių kalbos galūnių. Tai yra mergaičių vardai *Mišel* 1 (JK), *Žaklin* 1 (N), 1 (V), *Žasmin* 1 (JK) ir berniukų vardai *Ardžent* 1 (V), *Džeikob* 1 (JK).

Taigi raides su diakritikais turintys kitoms kalboms būdingi vardai nėra populiarūs. Kita vertus, iš jų matyti reti atvejai, kai Lietuvos piliečiai lenkai vaikams davė vardus užrašytus su lietuvių kalbos raide *š*, plg. *Lukaš*, *Mateuš*, *Tomaš*, *Elijuš*, *Emiljuš*, o ne su lenkų kalbos digrafu *sz*. Tai liudija lietuvių kalbos poveikį Lietuvos tautinių mažumų vardams⁸. Kiti vardai, neturintys lietuvių kalbos galūnių, atspindi atvejus, kai tėvams priimtini neįprastos lietuvių kalbai sandaros vaikų vardai, užrašomi lietuvių kalbos raidėmis. Tai taip pat yra lietuvių kalbos poveikis kitakalbių Lietuvos piliečių, gyvenančių emigracijos šalyse, vardynui.

4.2. Lietuvių kalbai įprastų vardų variantai, kuriuos trūksta raidžių su diakritikais

Kaip matyti iš 2 ir 3 lentelių antros grupės trečio pogrupio skilties, lietuvių kalbai įprastų vardų variantai, užrašyti be raidžių su diakritikais, yra reti. Šių asmenvardžių apimamos dalys yra didesnės mergaičių vardyne, nes ten labiau išplitę ir vardais su diakritikus turinčiomis raidėmis (žr. anksčiau).

⁸ Tokio poveikio pastebėta ir anksčiau, kai kitataučiai Lietuvos gyventojai davė savo vaikams lietuvių kilmės vardus, užrašytus lietuvių kalbai neįprasta forma – be galūnių, plg. *Almin*, *Einor* ir kt. (Sinkevičiūtė 2022b: 316).

Kartu su pasikartojusiais asmenvardžiais, daugiausia mergaičių vardų variantų, kurie netinkamai registruoti be raidžių su diakritikais, fiksuota Airijoje – 2,1 %, mažiau Vokietijoje ir Norvegijoje – atitinkamai 0,7 % ir 0,6 %, mažiausiai – JK, kur sudaro 0,4 % visų kiekvienos šalies mergaičių vardų (žr. 2 lentelę). Berniukų vardų variantai, netinkamai registruoti be raidžių su diakritikais, yra dar retesni. Jie apima po 0,1 % visų JK ir Vokietijoje duotų pasikartojusių berniukų vardų, o kitose šalyse jų dalys nesiekia 0,1 % (žr. 3 lentelę). Nepasikartoję lietuvių kalbai įprastų vaikų vardų variantai, registruoti be diakritikų neturinčių raidžių, visose tirtose šalyse apima didesnes dalis nei pasikartoję: šie asmenvardžiai ne tik neišplitę, bet ir reti. Taigi emigrantų vaikų vardams raidžių su diakritikais trūksta retai.

Išskirtos įprastų lietuvių kalbos vardų variantų, registruotų be raidžių su diakritikais, grupės. Ypač varduose trūksta balsės *é*, kitų raidžių su diakritikais – rečiau. Galima skirti atvejus:

1. Vardų galūnė *-é* užrašyta *-e*

Tirtose šalyse dažniausi yra įprastų lietuvių kalbos vardų variantai, kai vietoj lietuvių kalbai įprastų mergaičių vardų galūnės *-é* užrašoma *-e*. Šie asmenvardžiai kartojasi labiausiai, nes lietuvių kalbos moterų vardų galūnė *-é* varduose yra išplitusi.

Dalis tų pačių vardų be raidės *-é* fiksuoti keliose šalyse. Tokiu būdu registruoti baltiški vardai: Aine 1 (N)⁹, 1 (JK), 1 (A) šalia *Ainè* 3 (N), 4 (JK), 4 (A), Deimante 3 (A), 1 (JK) šalia *Deimantè* 26 (A), 68 (1), Lukne 1 (N), 1 (A) šalia *Luknè* 23 (N), 23 (A), Migle 1 (N), 1 (A), 1 (V) šalia *Miglè* 30 (N), 22 (A), 6 (V), Rugile 2 (JK), 2 (A), 1 (V) šalia *Rugilè* 79 (JK), 19 (A), 4 (V), Saule 1 (N), 1 (JK), 1 (A) šalia *Saulè* 27 (N), 94 (JK), 24 (A), Smilte 6 (A), 2 (JK) šalia *Smiltè* 23 (A), 111 (JK), Ugne 5 (A), 2 (JK) šalia *Ugnè* 45 (A), 149 (JK), Vakare 1 (JK), 1 (A) šalia *Vakarè* 41 (JK), 15 (A), Vilte 6 (A), 3 (N), 2 (JK) šalia *Viltè* 56 (A), 45 (N), 200 (JK).

Be *-é* užrašytų skolintų vardų yra mažiau, jie kartojasi rečiau: Elze 1 (JK), 1 (A) šalia *Elzè* 32 (JK), 9 (A), Guste 3 (A), 1 (V), 1 (N) šalia *Gustè* 39 (A), 4 (V), 39 (N), Izabele 2 (A), 1 (N) šalia *Izabelè* 10 (A), 20 (N), Kamile 4 (JK), 1 (N) šalia *Kamilè* 336 (JK), 82 (N), Urte 1 (N), 1 (A) šalia *Urtè* 35 (N), 32 (A). Įprasti su diakritikus turinčiomis raidėmis registruoti vardai tirtose šalyse yra išplitę labiau nei jų variantai be *-é*, išskyrus *Aine* (žr. anksčiau).

Kitų vardų su *-e* vietoj *-é* pasitaiko atskirose šalyse. Vieni yra retesni išplitusių raidės su diakritikais turinčių vardų, duotų tirtose šalyse, variantai. Dalis jų yra skolinti vardai Akvile 2 (A) šalia *Akvilè* (15), Ariele 4 (JK) šalia *Arielè* 35 (JK), Auguste 1 (A) šalia *Augustè* 26 (A), Beatriče 1 (JK) šalia *Beatričè* 15 (JK), Ignė 1 (JK) šalia *Ignè* 8 (JK), Juste 1 (A) šalia *Justè* 6 (A). Kita dalis asmenvardžių yra baltiški vardai: Aiste 1 (N) šalia *Aistè* 10 (N), Aukse 1 (A) šalia *Auksè* 11 (A), Jore 1 (JK) šalia *Jorè* (23), Rusne 1 (JK) šalia *Rusnè* 45 (JK).

⁹ Netinkamai registruoti vardai yra pabraukti.

Dar kiti vardai yra neišplitę įprastų lietuvių kalbai emigrantų vardų, kurie tiriamuoju laiku tirtose šalyse yra reti, variantai. Tokie yra baltiški vardai Armante 1 (A) šalia Armantė 1 (A), Eimante 1 (A) šalia Eimantė 1 (A), Egle 2 (A) šalia Eglė 3 (A), Gintare 1 (V) šalia Gintarė 1 (V), Gyte 1 (A) šalia Gytė 3 (A), Indre 1 (V) šalia Indrė 1 (V), Rimante 1 (A) šalia Rimantė 1 (A), Upe 1 (N) šalia Upė 4 (N). Pasitaikė ir skolintų asmenvardžių, plg. Agne 1 (A) šalia Agnė 4 (A), Aire 2 (A) šalia Airė 1 (A), Anele 1 (JK) šalia Anelė 2 (JK), Ilze 2 (JK) šalia Ilzė 2 (JK), Noele 1 (N) šalia Noelė 1 (N). Fiksuota ir kitų raidės *e* neturinčių skirtingos kilmės vardų, plg. Anete 1 (JK), Arville 1 (A), Eirile 1 (JK), Gabne 1 (JK)¹⁰, Gvide 1 (A), Nagle 1 (V)¹¹, Ovile 1 (A), Renesme 2 (JK), Sibile 1 (N), Une 1 (JK), Urmile 1 (JK)¹², kurie tose šalyse, kuriose jie fiksuoti, tiriamuoju metu neturi įprastų lietuvių kalbos vardų atitikmenų.

Taigi be raidės *-ė* registruoti tie vardai, kuriems variantiškos lietuvių kalbai įprastos formos tiriamuoju metu yra populiarios visoje Lietuvoje. Kiti emigracijoje be raidės *-ė* fiksuoti vardai paplitę mažiau, dalis jų yra XX a. paplitusių lietuvių kalbai įprastos formos vardų variantai, plg. Agne, Anele, Indre (žr. vardai.vlkk.lt).

2. Vardų baigmenys *-ėja*, *-ėjus* užrašyti *-ėja* (kartais *-ea*), *-ėjus*

Kitais atvejais vardų baigmenys *-ėja*, *-ėjus* užrašyti be *-ė*. Dažniausiai varduose vietoj *-ė* užrašyta *-e-*, nepakeitus vardo struktūros. Tokiu būdu registruoti labiau paplitę vardai Austeja 7 (JK), 3 (A), 1 (N), 1 (V) šalia Austėja 191 (JK), 53 (A), 46 (N), 19 (V), Andreja 2 (JK), 2 (A), 1 (N) šalia Andrėja 81 (JK), 23 (A), 30 (N). Mažiau išplitę mergaičių vardai Aureja 2 (JK), 2 (A) šalia Aurėja 27 (JK), 5 (A), Ameja 1 (A) šalia Amėja 1 (A), Doroteja 1 (A) šalia Dorotėja 6 (A), Kataleja 3 (JK) šalia Katalėja 18 (JK) ir berniukų vardas Matejus 1 (JK), 1 (V) šalia Matėjus 9 (JK), 1 (V). Pasitaikė ir vardai Adreja 1 (A)¹³, Elveja 1 (A), Mateja 1 (JK), Nedeja 1 (A)¹⁴, Timeja 1 (JK) ir Vereleja 1 (A)¹⁵, kurie registracijos šalyse neturi įprastų lietuvių kalbai variantų.

Retesniais atvejais mergaičių vardų baigmuo *-ėja* užrašytas *-ea*. Tokius atvejus rodo vardai Austea 1 (N) šalia Austėja 46 (N), taip pat Astrea 1 (V), Ulea 1 (N)¹⁶, Timea 1 (V), šalyse, kur registruotas vardas su *-ea*, neturintys lietuvių kalbai įprastų variantų. Toks modelis greičiausiai atsirado pagal lietuvių ir kitoms kalboms įprastų vardų *Tėja* ir *Tea* analogiją.

¹⁰ Vardo kilmę galima aiškinti dvejopai. Viena vertus, jis gali būti atsiradęs pagal lietuvių pavardę *Gabnys*, kurią galima sieti su lie. *gobti*, *gobia* (?); LPŽ pavardės kilmė palikta neaiškinta. Kita vertus, vardas gali būti ir atsiradęs dėl eufonijos pagal kitus panašiai skambančius vardus, plg. *Agnė*, *Dagnė*, *Ragnė*.

¹¹ Asmenvardžio pamatas yra vyro vardas *Naglis*, kilęs iš kalno *Naglis* pavadinimo ir paplitęs iš padavimo apie Neringą ir Naglį.

¹² Vardas gali būti padarytas pagal kitų vardų su pabaigos *-milė* analogiją (žr. Sinkevičiūtė 2022b: 317), jo pradinę dalį interpretavus pagal operos dainininkės Violetos Urmanavičiūtės–Urmanos sceninį vardą.

¹³ Vardas yra priesagos *-ėja* vedinys padarytas iš avd. *Adrė*.

¹⁴ Vardas yra priesagos *-ėja* vedinys padarytas iš avd. *Neda*.

¹⁵ Neaiškios kilmės vardas.

¹⁶ Vardas yra priesagos *-ėja* vedinys padarytas iš avd. *Ula*, *Ulė*.

Išskyrus į dažniausių JK, Airijos ir Norvegijos emigrantų vaikų vardų dvidešimtukus patenkančio vardo *Austėja* variantus (Sinkevičiūtė 2024a), aptarti asmenvardžiai su *-eja*, *-ejus* ar *-ea* yra skolinti ar iš jų padaryti vediniai. Iš jų matyti, kad be raidės *-ė* registruoti vardų variantai yra retesni už juos turinčius įprastus lietuvių kalbos vardus, o kitais atvejais, kai vardai yra to paties ar panašaus populiarumo kaip ir raidė *-ė* turintys lietuvių kalbai įprasti jų variantai, asmenvardžiai yra reti.

3. Vardų kamiene *ė* užrašytas *e*

Kaip ir anksčiau aptarti vardai, dalis asmenvardžių vietoj raidės *ė* kamiene turi *e*. Šie asmenvardžiai yra skolinti dviskiemeniai vardai, iš kurių dažniausi yra *Leja* 8 (JK), 8 (A), 5 (V), 1 (N) šalia *Lėja* 304 (JK), 59 (A) 25 (V), 90 (N) ir *Teja* 5 (JK), 2 (A), 1 (N), 1 (V) šalia *Tėja* 166 (JK), 23 (A), 71 (N), 10 (V). Pasitaikė retesnių mergaičių, plg. *Meja* 2 (A), 1 (JK) šalia *Mėja* 10 (A), 43 (JK), *Neja* 1 (JK) šalia *Nėja* 2 (JK), ir berniukų, plg. *Rejus* 1 (JK) šalia *Rėjus* 47 (JK), vardų. Visoms tirtoms emigracijos šalims būdinga, kad labiau išplitę vardai turi daugiau be raidės *ė* užrašytų variantų, kurie visose tirtose šalyse yra retesni už įprastus lietuvių kalbos vardus.

4. Vardų kamiene *ū* užrašytas *u*

Fiksuota vardų, kuriuose lietuvių kalbos balsė *ū* užrašytas *u*. Labiausiai išplitęs yra *Jokubas* 6 (JK), 2 (N), 1 (A), 1 (V) šalia *Jokūbas* 173 (JK), 59 (N), 42 (A), 7 (V). Kiti atvejai yra vienetiniai; tai – mergaičių vardas *Ruta* 1 (A) šalia *Rūta* 10 (A), berniukų vardai *Rukas* 1 (JK) šalia *Rūkas* 1 (JK), *Timuras* 1 (JK) šalia *Timūras* 2 (JK). Varianto *Jokubas* dažnumas sietinas su vardo *Jokūbas* populiarumu (žr. Sinkevičiūtė 2024a).

5. Atskiri atvejai: *q*, *ž*, *ę* ir *dž* užrašyti *a*, *z*, *e* ir *dz*

Kitais atvejais tirtose šalyse registruotuose varduose trūko *q*, *ę*, *ž* ir *dž*. Vietoj raidės *ž* užrašyta *z*, plg. *Anzelika* 1 (A) šalia *Anželika* 1 (A), vietoj *dž* – *dz*, plg. *Andzelas* 1 (V). Vietoj nosinių raidžių *q* užrašyta *a*, plg. *Ažuolas* 1 (JK) šalia *Ažuolas* 37 (JK), vietoj *ę* – *e*, plg. *Kesmina* 1 (JK). Šie atvejai reti, nes minėtos raidės su diakritikais lietuvių varduose yra retos.

6. Varduose trūksta dviejų raidžių su diakritikais

Pasitaikė atvejų, kai be galūnės *-ė*, užrašytos *-e*, trūko ir kitų raidžių su diakritikais. Tokie atvejai yra: a) raidė *ė* kamiene užrašyta *e*, plg. *Atene* 1 (JK), 1 (A) šalia *Atėnė* 40 (JK), 17 (A); b) raidė *ū* kamiene užrašyta *u*, plg. *Arune* 1 (A), *Jurate* 1 (V); c) raidė *š* kamiene užrašyta *s*, plg. *Sarlote* 2 (A), 1 (N) šalia *Šarlotė* 2 (A), 6 (N), arba digrafu *sh*, plg. *Sharlote* 1 (JK) šalia *Šarlotė* 4 (JK). Išskyrus *š* užrašymą *s* ar *sh*, kiti raidžių užrašymo atvejai kartojosi anksčiau ir atspindi aptartus vardų užrašymo polinkius.

Taigi lietuvių kalbai įprastuose varduose skirtingose pozicijose dažniausiai trūksta raidės *-ė*, kitų raidžių – rečiau. Tirtų šalių varduose nepasitaikė kitomis

raidėmis užrašytos raidės č, nes vardai su č, kaip ir minėtais *q, e, dž, š, ž* atvejais, yra reti. Dauguma vardų, kuriuose trūksta raidžių su diakritikais, yra reti išplitusių įprastų lietuvių kalbos vardų, turinčių raides su diakritikais, variantai.

4.3. Lietuvių ir kitoms kalboms įprastų vardų variantai, registruoti su diakritikus turinčiomis raidėmis

Iš 2 ir 3 lentelių pirmos grupės trečio pogrupio skilčių matyti, kad lietuvių ir kitoms kalboms įprastų vardų variantų, registruotų su diakritikus turinčiomis raidėmis, yra mažai. Norvegijoje ir Vokietijoje jų fiksuota po 0,2 %, Airijoje – 0,1 %, o JK jie nesudaro matomos mergaičių vardų dalies (žr. 2 lentelę). Pasikartoję berniukų vardų variantai, užrašyti su diakritikus turinčiomis raidėmis, yra dar retesni (žr. 3 lentelę). Nepasikartoję lietuvių ar kitoms kalboms įprastų vardų variantai, užrašyti su diakritikus turinčiomis raidėmis, sudaro šiek tiek didesnes dalis. Taigi lietuvių ar kitoms kalboms įprasti vardai, juose įprastas raides be reikalo keičiant raidėmis su diakritikais, perdirbami retai.

Vieni šios grupės vardai yra įprasti asmenvardžiai, kurie perdirbti vietoj įprastų raidžių juose įrašius raides su diakritikais. Dalis tokių vardų turi labiau paplitusius lietuvių kalbai įprastus jų atitikmenis, plg. mergaičių vardus *Ariélé* 1 (JK) šalia *Ariélé* 35 (JK), *Jūna* 1 (N) šalia *Juna* 2 (N) ir berniukų vardą *Bėnas* 1 (N) šalia *Benas* 84 (N). Kiti asmenvardžiai, plg. mergaičių *Terėse* 1 (A) ir berniukų *Nėlis* 1 (N), vardų atitikmenų tose šalyse, kur registruoti variantai, neturi. Kiti lietuvių kalbai įprasti vardai, nors ir turi raides su diakritikais, bet jie yra perdirbti, panašūs į kitoms kalboms įprastus vardus, plg. mergaičių vardus *Beatričia* 1 (N) šalia *Beatričė* 6 (N), *Estėa* 1 (JK) šalia *Estėja* 3 (JK), taip pat *Aristėja* 1 (N), ir berniukų *Matėas* 1 (JK) šalia *Matėjas* 1 (JK), vardus.

Šie vardai rodo, kad emigrantų vardyne retai pasitaiko įprastų lietuvių kalbos vardų perdirbinių. Į skolintus vardus panašūs asmenvardžiai atspindi tėvų pastangas rasti optimalius vardų formų variantus, balansuojant tarp lietuvių ir užsienio kalbų: modifikavus lietuvių kalbai įprastų vardų formas juose išsaugoma lietuvių kalbos raidė *-ė*. Antri vardai yra kitoms kalboms įprasti asmenvardžiai, užrašyti su *e* vietoj raidės *ė*. Galima skirti atvejus:

1. Vardų baigmuo *-e* užrašytas *-ė*

Šie atvejai yra dažniausi, nors taip užrašyti vien mergaičių vardai. Iš jų daugiau pasikartoję vardas *Nicolė* 2 (N), 1 (JK), 1 (V) šalia *Nicole* 1 (N), 8 (V). Kiti variantai buvo pavieniai, plg. *Charlottė* 1 (JK) šalia *Charlotte* 11 (JK), *Carolinė* 1 (JK) šalia *Caroline* 3 (JK), *Daniellė* 1 (JK) šalia *Danielle* 5 (JK), *Gabriellė* 1 (A) šalia *Gabrielle* 3 (A), *Kamillė* 1 (N) šalia *Kamille* 1 (N), taip pat *Estellė* 1 (N), *Gracė* 1 (A), *Rašellė* 1 (V). Kita vertus, dalį minėtų variantų galima interpretuoti ir kitaip: laikyti lietuvių kalbai įprastų vardų *Danielė*, *Estelė*, *Gabrielė*, *Kamilė* variantais, kurie užrašyti su digrafais.

2. Vardų baigmenys *-ej*, *-éa* užrašyti *-ėj-*, *-ea*

Tokių variantų pasitaikė mergaičių ir berniukų vardyne. Tai – reti vardų *Andréa* 1 (JK) šalia *Andrea* 29 (JK), *Gordėj* 1 (JK) šalia *Gordej* 2 (JK) variantai.

3. Vardų kamienų balsė *e* užrašyta *é*

Šie atvejai taip pat reti, plg. *Amélie* 1 (V) šalia *Amelie* 6 (V), *Léa* 1 (V) šalia *Lea* 18 (V), taip pat *Fréya* 1 (N). Šių variantų galėjo atsirasti norint akcentuoti ryškiau tariamą skiemenį.

Perdirbiniai rodo, kad emigrantų vardyne kitoms kalboms įprastas vardų formas kartais veikia lietuvių kalba. Jos įtaka matoma tada, kai emigrantai, vaikams išrinkę kitoms kalboms įprastus vardus, siekia juos padaryti panašius į lietuvių kalbai įprastus vardus dažniausiai modifikuodami jų baigmenis.

5. Apibendrinimas

Nors emigrantų iš Lietuvos vardai užsienyje išsiskiria iš kitų kalbų asmenvardžių, tačiau emigrantams pavadinant vaikus svarbu išlaikyti lietuviškumą – dėl to dažniausiai jie duoda vaikams lietuvių kalbos gramatikai įprastus vardus (Sinkevičiūtė 2022a; 2024b). Šį polinkį patvirtina atliktas tyrimas: kai emigravę Lietuvos piliečiai užsienyje savo vaikams išrinko lietuvių kalbai įprastus vardus, didelę jų daugumą registravo įprastomis lietuvių kalbos formomis. Jei pasirinkti vardai turėjo raides su diakritikais, vardus su jomis ir užrašė registracijos dokumentuose. Tai patvirtina ankstesnius pastebėjimus, kad emigrantų vaikų vardų formos yra tėvų sąmoningų sprendimų rezultatai.

Nors emigrantai vaikams dažniausiai duoda vardus, kurie yra skolinti ir panašūs į kitų kalbų asmenvardžius, bet pasitaiko retesnių iš lietuvių leksikos atsiradusių vardų, būdingesnių mergaitėms (Sinkevičiūtė 2024b). Vis dėlto tai rodo tėvų pastangas duoti vaikams asmenvardžius, kurie panašūs į kitų kalbų vardus. Šio tyrimo rezultatai taip pat atspindi tą patį polinkį: emigrantai, vadindami vaikus, linkę duoti jiems vardus, kurie užrašyti tokiais pačiais rašmenimis kaip ir populiarūs kitų kalbų vardai – be diakritikus turinčių raidžių. Būtent dėl to galima manyti, kad raidės su diakritikais yra vienas iš vardų lietuviškumo požymių, kurių emigrantai vadindami vaikus stengiasi vengti.

Raides su diakritikais turintys mergaičių ir berniukų vardai, iš kurių didžiąją dalį sudaro lietuvių kalbai įprasti asmenvardžiai, tirtose šalyse yra nevienodai išplitę. Jie atspindi skirtingas tėvų nuostatas dėl raidės su diakritikais turinčių vardų: daugiausiai teigiamas nuostatas vardų su raidėmis, kurios turi diakritikus, atžvilgiu turinčių emigrantų gyvena Norvegijoje, mažiau – JK ir Airijoje, mažiausiai – Vokietijoje. Gerokai daugiau nei berniukų, raides su diakritikais turi mergaičių asmenvardžiai, nes iš dažniausių emigrantų vardų matyti plačiausiai išplitę lietuvių kalbai įprasti mergaičių vardai su *-é* (Sinkevičiūtė 2024a). Tai gali rodyti, kad mergaičių vardai su diakritikus turinčiomis raidėmis tėvams patrauklesni už berniukų. Manant, kad

raidės su diakritikais yra lietuviškumo požymis, laikytina, kad mergaičių vardai lietuviškesni už berniukų. Vis dėlto šių tyrimo rezultatų kol kas negalima vertinti visos Lietuvos vardų kontekste, nes neaišku, ar tai yra vien emigrantų vardų požymis.

Kadangi vardai su diakritikus turinčiomis raidėmis būdingesni mergaitėms, tai ir vardų variantai, kuriuose trūksta diakritikus turinčių raidžių, taip pat būdingesni mergaitėms. Vis dėlto be diakritikus turinčių raidžių tirtose šalyse registruoti įprastų vardų variantai yra reti, o raidės su diakritikais turintys įprasti vardai dominuoja jų atžvilgiu. Dėl to nuostata, kad netinkamai užsienyje be raidžių su diakritikais registruoti emigrantų vaikų vardai yra plačiai išplitę, nėra teisinga. Emigrantai vaikų vardus didžiosiose emigracijos iš Lietuvos šalyse registruoja atsakingai, jų formos rodo teigiamas nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu. Tai rodo, kad registruoti autentiškus lietuvių kalbai įprastus asmenvardžius tirtose užsienio šalyse nėra problemiška.

Tais atvejais, kai vardus užregistravo be raidžių su diakritikais, juose dažniausiai trūko raidės *-ė* (ypač mergaičių vardų galūnėse, taip pat baigmenyje *-ėja*, vardų kamienuose ir kt.), kitų raidžių – gerokai rečiau. Greičiausiai ši padėtis atspindi raidžių su diakritikais paplitimo polinkius varduose. Lietuvių, kitoms kalboms įprastuose varduose su nereikalingomis diakritikus turinčiomis raidėmis taip pat dažniausia yra raidė *-ė* (daugeliu atvejų tose pačiose pozicijose, kur įprastų vardų variantuose trūksta raidės *-ė*). Tai rodo lietuvių kalbos įtaką registruojant kitoms kalboms įprastus vardus, o raidė *-ė* greičiausiai yra dėl kitoms kalboms įprastų vardų panašumo į lietuvių kalbai įprastus vardus.

Varduose vietoj diakritikus turinčių raidžių linkstama rašyti to paties grafinio pavidalo raides be diakritikų. Retais atvejais lietuvių kalbai įprastų raidžių deriniai buvo perteikti kitaip: vietoj baigmenų *-ėja* yra *-ea* (veikia vardų *Mėja* ir *Mea* analogija), vietoj *š* užrašyta *sh*. Taigi tėvai mėgsta rinktis vardus, kurie vizualiai panašiausi į įprastus lietuvių kalbai, kas liudija teigiamas tėvų nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu.

Literatūra

- BIN = Coghlan, Ronan, Grehan, Ida, Joyce, P. W. (Patrick Weston). *Book of Irish Names*, Belfast: Appletree Press Ltd., 1990.
- BN = *Behind the Name. The etymology and history on first names*. Prieiga internete: <http://www.behindthename.com/> (tikrinta 2024-03-24).
- Čiubrinskas, Vytis. 2014. Posocialistinių migrantų saistymosi trajektorijos Čikagoje: saviškių ratai ir manipuliuojamas lojalumas valstybei (-ėms). *Etniškumo studijos* 2, 9–28.
- Daukšas, Darius. 2013. Lithuanians in Norway: Between 'Here' and 'There'. *Urbanites* 3(2), 51–68.
- Daukšas, Darius. 2016. Lietuviai Norvegijoje: tarp integracijos ir savo tapatumo išlaikymo. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 39, 173–194.
- Daukšas, Darius. 2018. Tarp tapimo norvegu ir buvimo lietuviu: Norvegijos lietuvių pilietybės sampratos. *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2018, 18(27), 63–84.
- Daukšas, Darius. 2019. Antros kartos emigrantai iš Lietuvos Norvegijoje: tarp Lietuvos ir Norvegijos? *Lituanistica* 65(3), 230–240.
- DFN = Hanks, Patick, Hardcastle, Kate, Hodges, Flavia. *A Dictionary of First Names*, Oxford: Oxford University Press, 2006.

- DNP = Faure, Roberto. *Diccionario de nombres propios*, Madrid: Espasa Calpe, 2008.
- DP = Tanet, Chantal, Hordé, Tristan. 2000. *Dictionnaire des prénoms*, Montréal: Larousse.
- GVN = Kohlheim, Rosa, Kohlheim, Volker. *Das große Vornamenlexikon*, Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2007.
- HSN = Coleman, Nancy L., Veka, Olav. *A Handbook of Scandinavian Names*, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 2010.
- Liubinienė, Neringa. 2011. „Aš esu lietuvė visada, tikrai galiu turėti kitą pilietybę“: imigrantų iš Lietuvos identiteto dėlionės Šiaurės Airijoje, Čiubrinskas, Vytis (sudaryt.). *Lietuviškasis identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 141–161.
- LPŽ = Vanagas, Aleksandras (red.). *Lietuvių pavardžių žodynas 1–2*, Vilnius: Mokslas, 1985, 1989.
- LVKŽ = Kuzavinis, Kazimieras, Savukynas, Bronys. *Lietuvių vardų kilmės žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2009.
- NO = Names.org. Prieiga internete: <https://www.names.org/> (tikrinta 2024-03-24).
- Schiller, Christiane. 2024. Motive der Vornamenwahl für Kinder von in Deutschland lebenden Litauerinnen und Litauer. *Schriften der Gesellschaft für Baltische Studien. Baltische Studien 6 (SGBS 6)*. Hamburg: baar, 221–241.
- SI = Grzenia, Jan. *Słownik imion* (red. Aleksandra Kubiak–Sokół). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2011. Nauji 2007–2010 m. lietuviškos kilmės vaikų vardai ir jų davimo polinkiai. *Kalbos kultūra*, 84, 214–229.
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2021. Jungtinėje Karalystėje gimusių Lietuvos Respublikos piliečių vardai: jų registravimo dokumentuose įvairovė. *Pasaulio lietuvis*, 2021-08-02, <https://pasauliolietuvis.lt/jungtineje-karalysteje-gimusiu-lietuvos-respublikos-pilieciu-vardai-ju-registravimo-dokumentuose-ivairove/>
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2022a. Lietuviškumo raiškos įvairovė Norvegijoje gimusių Lietuvos piliečių vardyne. *Pasaulio lietuvis*, 2022-05-20, <https://pasauliolietuvis.lt/lietuviskumo-raiskos-ivairove-norvegijoje-gimusiu-lietuvos-pilieciu-vardyne/>
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2022b. Nauji sudurtiniai vardai Lietuvos vardyne: įvairovė ir sudarymo ypatumai (XXI a. II dešimtmečio duomenimis), *Baltistikos platybėse. Baltų kalbotyros straipsnių rinkinys, skirtas prof. Bonifaco Stundžios 70 metų jubiliejui, Vilnius University Open Series: 2022: Baltistikos platybėse*, 311–326, https://doi.org/10.15388/Baltistikos_platybese.2022.19
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2023. Labai retų lietuviškų vardų įvairovė emigrantų iš Lietuvos vardyne. *Pasaulio lietuvis*, 2023-05-31, <https://pasauliolietuvis.lt/labai-retu-lietuvisku-vardu-ivairove-emigrantu-is-lietuvos-vardyne/>
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2024a. Populiariausi emigrantų iš Lietuvos vaikų vardai Jungtinėje Karalystėje, Norvegijoje ir Airijoje. *Pasaulio lietuvis*, 2024-02-01, <https://pasauliolietuvis.lt/populiariausi-emigrantu-is-lietuvos-vaiku-vardai-jungtineje-karalysteje-norvegijoje-ir-airijoje/>
- Sinkevičiūtė, Daiva. 2024b. Baltiškų vardų davimo polinkiai emigracijoje 1991–2020 m. (Jungtinės Karalystės atvejis). *Acta Linguistica Lithuanica*, 90, 204–226, <https://doi.org/10.35321/all90-08>
- Sipavicius Seide, Mársia. 2020. Antroponimia, diáspora y migración: los descendientes de lituanos en Brasil. *Onomástica Desde América Latina*, 1 (1), 100–121; <https://doi.org/10.48075/odal.v1i1.24156>
- SRLI = Superanskaja, Aleksandra. *Slovar' russkich ličnych imen*. Moskva: EKSMO, 2003.
- SUI = Trijnjak, Ivan Ivanovič. *Slovyk ukrajins'kych imen*. Kyjiv: Dovira, 2005.
- 123.emn.lt = *Migracija skaičiais* (Lietuvos Respublikos statistikos portalas) (tikrinta 2024-03-24).
- vardai.vlkk.lt = *Lietuvos Respublikos piliečių vardų sąvadas* (tikrinta 2024-03-24).

Daiva Sinkevičiūtė
 Baltistikos katedra Vilniaus universitetas
 Universiteto g. 5, LT-01513 Vilnius, Lietuva
 daiva.sinkeviciute@flf.vu.lt

KOPSAVILKUMS

EMIGRANTU BĒRNU VĀRDI AR LIETUVIEŠU BURTIEM UN DIAKRITISKAJĀM ZĪMĒM LIELĀKAJĀS EMIGRĀCIJAS VALSTĪS NO LIETUVAS 1991.–2020. GADĀ

Daiva Sinkevičiūtė

Pētījumā par Apvienotajā Karalistē, Īrijā, Norvēģijā un Vācijā reģistrētajiem Lietuvas emigrantu bērnu vārdiem tika konstatēts, ka bērniem pārsvarā ir ierasti lietuviešu vārdi, kuros lielākoties nav burtu ar diakritiskajām zīmēm. Personvārdi ar diakritiskajām zīmēm ir raksturīgāki meitenēm: visvairāk to ir Norvēģijā, kur tie veido trešdaļu meiteņu vārdu šajā valstī, mazāk – Īrijā un Apvienotajā Karalistē, un vismazāk – Vācijā. Zēnu vārdi ar diakritiskajām zīmēm ir ļoti reti: Norvēģijā tie neveido pat 5 % no pētītajiem vārdiem, un citās valstīs tie ir vēl retāki. Vārdi ar diakritiskajām zīmēm parasti tiek reģistrēti standarta lietuviešu formās, kas liecina, ka vecākiem rūp bērnu vārdu formas. Ja vārdi tiek reģistrēti bez lietuviešu burtiem ar diakritiskajām zīmēm (lietojot *a, e, u, s, z, dz*), visbiežāk trūkst burta *-ė* (parasti tas ir meiteņu vārdu galotnēs, piemēram, *Smilte*). Citu burtu trūkst daudz retāk. Iespējams, ka šī situācija atspoguļo vispārējās tendences, kā lietuviešu vārdi tiek izmantoti ar vai bez diakritiskajām zīmēm. Tāpat tika novērota lietuviešu valodas ietekme, reģistrējot vārdus no citām valodām, piemēram, *Charlottė* ar lietuviešu burtu *-ė*, kā arī citu valodu vārdu formas ar diakritiskajiem burtiem, piemēram, *Žasmin*.

SUMMARY

NAMES OF EMIGRANT CHILDREN WITH LITHUANIAN LETTERS WITH DIACRITICS IN MAJOR EMIGRATION COUNTRIES FROM LITHUANIA IN 1991–2020

Daiva Sinkevičiūtė

A study of the names of Lithuanian emigrants registered in the UK, Ireland, Norway and Germany has found that children usually have popular Lithuanian names that, however, do not contain Lithuanian letters with diacritics. Personal names with Lithuanian letters with diacritics are more typical of girls: most of them in Norway, where they account for a third of the names of girls in this country, less – in Ireland and the UK, and the least – in Germany. Boys' names with Lithuanian letters with diacritics are very rare: in Norway they do not reach even the 5 % of the studied names, in other countries they are even rarer. The names are usually registered in the standard Lithuanian forms, including diacritics. This suggests that parents care about the forms of children's names. When names are registered without Lithuanian letters with diacritics (writing *a, e, u, s, z, dz* instead), the letter *-ė* is most often missing (the most common position is the endings of girls' names, cf. *Smilte*). Other letters are missing much less frequently. It is possible that this situation reflects common Lithuanian tendencies for the use of names with Lithuanian letters with diacritics. In addition, influence of Lithuanian in registering names of other languages is also found (cf. *Charlottė*, with the Lithuanian letter *-ė*), as well as names of other languages registered with Lithuanian letters with diacritics, cf. *Žasmin*.

© Latvijas Universitāte, 2024

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar Creative Commons Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0)

This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)